

15 ญาติและสัตว์หลากหลายภาวะ

ดำเนินรายการและร่วมอภิปรายโดย จันทน์ เจริญศรี

15-1 โปเกมอน โก : ปัญญาประดิษฐ์ ความเป็น Trainer และปฏิสัมพันธ์ข้ามสายพันธุ์

ปรกรณ์ คงสวัสดิ์ Pkorny@gmail.com

"ผู้เขียนได้นำแนวคิดของกลุ่ม Science and Technology Studies (STS) มาอธิบายถึงปรากฏการณ์เกมส์โปเกมอน โก (Pokémon GO) และกลุ่มผู้เล่นหรือ Trainer กลุ่มผู้เล่นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพระนคร คือ กลุ่มผู้เล่นในเขตกรุงเทพฯ และ กลุ่มโปเกมมอนเมืองทอง คือ กลุ่มผู้เล่นในเขตจังหวัดนนทบุรี

ผู้ศึกษาพบว่ามียุทธศาสตร์ STS โดยเฉพาะในงานของ Latour (1993) กล่าวถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เคยถูกอธิบายและให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเป็นสำคัญ แต่ในข้อเท็จจริงแล้วเราอยู่ท่ามกลางสายสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับสังคม ผู้คนกับสรรพสิ่งในลักษณะที่เรียกว่า Quasi-object/Hybrids กลุ่มผู้เล่นเกมส์โปเกมอนโก คือตัวอย่างของปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว โปเกมอนโกเกิดขึ้นจากโปรแกรมอัลกอริทึมแบบหนึ่งทีสร้างให้เกิดสำนึกใน 2 ระดับ คือ 1. ในระดับปัจเจก Trainer ตระหนักในการมีอยู่ของสัตว์ในโลกเสมือนผ่านระบบ AR ที่สร้างให้สัตว์ดังกล่าวมีความเหมือนจริงจนกลายเป็นสัตว์เลี้ยง (pet) ที่ถูกคัดสรรสายพันธุ์และเลี้ยงดูเช่นสัตว์เลี้ยง 2. วัฒนธรรมของกลุ่มผู้เล่น ระบบอัลกอริทึมของโปรแกรมโปเกมอนโกได้บังคับให้ผู้เล่นต้องร่วมกลุ่มเพื่อทำภารกิจ. ทำให้พวกเขาได้สร้างสายสัมพันธ์ระหว่างกันเองผ่านโปรแกรม facebook และ โปรแกรม Line และสร้างพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโปเกมอนโกในบริบทพื้นที่ชุมชนแตกต่างกันออกไป"

คำสำคัญ

โปเกมอนโก ปัญญาประดิษฐ์ Trainer

15-2 ผีปากมูน: จากเรื่องเล่าสู่วาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม

พงษ์เทพ บุญกล้า หลักสูตรภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
arkom.utopia2015@gmail.com

เรื่องเล่าเกี่ยวกับ “ผี” หรือ “วิญญาณ” เป็นมโนทัศน์ที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผูกโยงกับการสร้างอัตลักษณ์ พื้นที่ทางสังคม และตำแหน่งแห่งที่ ชาวบ้านยกย่องผีในฐานะอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังแฝงเร้นเหนือธรรมชาติ ตอกย้ำถึงคุณค่าอุดมการณ์อำนาจเชื่อมโยงการจัดระเบียบกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประเพณี และพิธีกรรม ชาวบ้านเชื่อว่าพื้นที่ปากมูนมีผี ได้แก่ เจ้าปู่เจ้าตา เจ้าสุริยะวงศ์ เจ้าภูใหญ่ภูสูง แม่ย่านาง นางสองพี่น้อง และผีแม่ม่าย การศึกษาพบว่า ผีเป็นสัญลักษณ์ (Symbol) และภาพตัวแทน (Representation) ของความไม่มีตัวตนที่มีพลังอำนาจ ความรู้ ความจริง ที่เข้ามากำหนดและจัดระเบียบพฤติกรรมของมนุษย์ และมีการใช้วาทกรรมในการตอบโต้ของผู้ด้อยอำนาจ ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับโลกหลังความตายและเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีที่ทำหน้าที่ปกป้องชาวบ้านและพื้นที่ทรัพยากร สะท้อนมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมาย ผิดซ้ำ และปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อธำรงอัตลักษณ์ของชาวประมง การเล่าเกี่ยวกับผีหรือวิญญาณจึงเป็นจินตนาการของชาวประมงที่ถูกเล่าอย่างมีเป้าหมาย โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระบบนิเวศและกลไกในการสร้างกฎเกณฑ์การจัดการทรัพยากรและการปกป้องสิทธิชุมชน

คำสำคัญ

ผีปากมูน เรื่องเล่า วาทกรรม ปฏิบัติการทางวาทกรรม

15-3 ผูกญาติกับผี: การวิเคราะห์ภาวะวิตถาแนวใหม่ในการรักษาโรคแบบทรงเจ้าเข้าผี

วิศิษย์ ปิ่นทองวิชัยกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
visisya@gmail.com

บทความชิ้นนี้มุ่งหาคำอธิบายปรากฏการณ์ความเจ็บป่วยและการรักษาโรคในระบบทรงเจ้าเข้าผีในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้กรอบคิดเรื่องบุคลาภาพ (personhood) และกรอบคิดของมานุษยวิทยาความสัมพันธ์ (relatedness) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามของผู้เขียน ข้อถกเถียงหลักในงานวิจัยชิ้นนี้เกิดจากจุดตัดของกรอบคิดสองกรอบข้างต้นกับประเด็นสุขภาพในจักรวาลวิทยาของชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล ประสบการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจการเมืองของคนอีสานนำไปสู่วิกฤตของการดำรงชีวิตในฐานะปัจเจกในบริบทที่เปลี่ยนผ่าน ผู้เขียนมองความเจ็บป่วยของผู้คนในมิติที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตดังกล่าวว่าเป็นพยาธิสภาพทางภาวะวิตถาของความเป็นบุคคลที่ความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นถูกกัดกร่อน หน่วยของความสัมพันธ์ของผู้คนกับสิ่งแวดล้อมรวมถึงความสัมพันธ์ที่ปรากฏในคติเรื่องวิญญาณนิยมในสังคมอีสาน เป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่ยังขาดการทำความเข้าใจและเรียกร้องให้เราทำการศึกษาเพื่อจะนำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ ๆ ในปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของพิธีทรงเจ้าเข้าผีเพื่อการรักษาโรค ผู้เขียนเสนอว่าการรักษาโรคแบบทรงเจ้าเข้าผีทำให้คนป่วยสามารถสร้างความสัมพันธ์ของตนเองกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบข้างผ่านกระบวนการรักษาที่มีลักษณะสำคัญคือ การทำให้สิ่งที่เป็นอย่างอื่นหรือสิ่งที่เราไม่รู้จักกลายมาเป็นสิ่งที่คุ้นเคยและสามารถโอบอุ้มเราได้ในเครือข่ายความสัมพันธ์ ความหมายของการมีสุขภาพที่ดีเชิงภาวะวิตถาในสังคมอีสานจึงหมายถึงการที่ตัวตนของเราเชื่อมโยงยึดติดกับผู้อื่น ไม่ใช่การจำเริญเติบโตอย่างแยกแ่งในทำนองปัจเจกสภาพ

คำสำคัญ

เครือญาติ มานุษยวิทยาความสัมพันธ์ บุคลาภาพ การรักษาโรคแบบทรงเจ้าเข้าผี อีสาน